

Az óvodások megnyilatkozásairól az *izé* kapcsán

Előadásomban az *izé* nyelvi elemmel foglalkozom gyermeknyelvi szövegekben. A beszédkutatói megközelítésben (Gósy 2002) az *izé* a megakadásjelenségek közül a bizonytalanságból eredő töltelékszók közé tartozik, azonban sajátos jellemzője a javíthatóság (Fabulya 2007). Gyarmathy Dorottya (2015) megfogalmazásában az *izé* „a közlésbe tartalmilag nem illeszkedő szó”, mely a beszélő számára megfelelő időt szolgáltat a gondolatai összerendezéséhez, illetve a beszélő tervezési hibáinak feloldásához. A beszédprodukciónak szintjeit figyelembe véve kétféle funkciója különül el: a szóhelyettesítő és a töltelékszói (Fabulya 2007). A szóhelyettesítő *izéről* elmondható, hogy „átmenetileg (szókereső *izé*) vagy véglegesen (szópótló *izé*) más kifejezéseket helyettesítenek egy már megformált szintaktikai környezetben” (Fabulya 2007:328). Ezzel szemben a töltelékszói *izé* jellemzője (Fabulya 2007: 334), hogy a beszélő még nem formálta meg teljesen közlését, tehát a nyelvi szerkezet még hiányos állapotú. A töltelékszók és a diskurzuszjelölők között hasonlóság áll fent (Horváth 2009: 162), azonban az *izé* nem tipikus diskurzuszjelölő, hiszen ezzel saját mentális zavarainkat leplezzük.

A korábbi kutatásokból kiindulva (Gyarmathy–Neuberger 2013, Gyarmathy 2015) hipotéziseim a következők: A felnőtt és a hatévesnél idősebb nyelvhasználókhöz hasonlóan a hatéves korosztálynál fiatalabb gyermekeknél is a szóhelyettesítő *izé* fordul elő nagyobb arányban. Továbbá feltételezem, hogy a szóhelyettesítő *izé* leggyakrabban főnevet helyettesít, de más tartalmas szó helyett is előfordul. A kutatásomban két gyermeknyelvi korpuszt használok fel: a 4,5–5,5 évesek hanganyagára épülő MONYEEK adatbázisát és egy saját rögzítésű korpuszt, mely 2,9–6,9 évesek lejegyzett hanganyagát tartalmazza.

A két korpusz vizsgálata által megállapítható, hogy az *izé* már kiscsoportos korban is megjelenik. Már a 6 évesnél fiatalabb korosztály is szóhelyettesítő funkcióban használja a vizsgált elemet. Pl. *CH1: meghúzta a farkát./ *CH1: és akkor *ráizézett*, ment./ *CH1: rá (..) ment [: ráment] a macska a lányra. Emellett a tartalmas szavak közül leggyakrabban főnevet helyettesítenek. Pl. „Gy: Mókusok?/F: Oké. Mit csináltak?/Gy: Megették a *izét*, kajájukat.” vagy „*CH1: öö@fp ott van a *izé*./ *CH1: ott van a *izé* kiszfiú [: kiszfiú].”

A kutatás által bizonyítható, hogy már a nyelvvelsajátítás korai szakaszában is használják a gyermekek a vizsgált elemet. Mivel az óvodások tartalmas szavakat helyettesítenek, így a korra való tekintettel érdekes lehet, hogy mely szófajoknál tudják javítani a szóhelyettesítő *izé*ket, és melyeknél nem. A kutatás által az anyanyelv-elsajátítás egy újabb jellemző tulajdonságáról kaphatunk átfogó képet, és biztosíthatunk további információt a felnőtt nyelvi működések megismeréséhez.

Irodalom

Fabulya Márta 2007: Izé, hogyhívják, hogymondjam, Javítást kezdeményező lexikális kitöltőelemek, *Magyar Nyelvőr* **131/3**, 324–342.

Gósy Mária 2002: A megakadásjelenségek eredete a spontán beszéd tervezési folyamatában, *Magyar Nyelvőr* **126**: 192–203.

Gyarmathy Dorottya 2015: Izé, A szó, amivel minden magyarázható, *Élet és Tudomány*, 2015.03.16.

[<http://www.eletestudomany.hu/ize> – 2016.december 6.]

Gyarmathy Dorottya–Neuberger Tilda 2013: *The Hungarian filler word izé in children's and adults' spontaneous speech*, elhangzott: XV. Pszicholingvisztikai Nyári Egyetem, Balatonalmádi, 2013. május 26–31.

Horváth Viktória 2009: *Funkció és kivitelezés a megakadásjelenségekben*, doktori disszertáció

[<http://doktori.btk.elte.hu/lingv/veresnehorvathviktoria/diss.pdf> – 2016.december 6.]